

STUDIEBOK

Imperialismen

STUDIEUTVALGET
AKP(m-l)

Studietjenester

**Partiskolen
Trinn
2A**

Imperialismen

Partiskolen Trinn 2A

Studiebok
Imperialismen
av
Peder M. Lysestøl
Jørn Magdahl
Harald Minken
Pål Steigan

Partiskolen, Trinn IIA
Utgitt av Studieutvalget i AKP(m-l)

Copyright K/S Studietjenester A/S
1. opplag februar 1988
Omslag: Berit Hammerø/ Sissil Mathisen

Forside: Tidligere EPLF-soldat
fotografert av Anders Aurbakken.

Sats: K/S Studietjenester A/S
Trykk: AK-trykk
Bestillingsnr:
ISBN-82-7392-011-9

Boka fås kjøpt hos
Studietjenester, tlf 02/206912
Postboks 8770 Youngstorget
0028 Oslo 1

innhold

**STUDIEUTVALGET
AKP(m-l)**

Imperialismen

av

Jørn Magdahl

Harald Minken

Pål Steigan

Peder Martin Lysestøl

STUDIEBOK

**Partiskolen
Trinn
2A**

Innhold

Forord	9
Kapittel 1: Imperialismens historie	13
1.1 Begrepet «imperialisme»	13
1.2 Faser i imperialismen.	13
1.3 Europeisk ekspansjon og handelsimperialisme	14
1.4 Industrikapitalistene overtar	17
1.5 Kolonialismen	18
1.7 Suverenitet og nykolonialisme.	27
1.8 Fire grunnleggende motsigelser og «tre verdener»	28
Spørsmål til kapittel 1	31
Kapittel 2: Teorier om monopolkapitalismen som kapitalismens imperialistiske stadium.	33
2.1 Monopolkapitalismen	33
2.2 De klassiske imperialismeteorier.	36
2.3 Det originale i Lenins imperialismeteorier.	42
2.4 Vurdering av Lenins teori i dag.	47
Spørsmål til kapittel 2	53
Kapittel 3: Dette gjør imperialismen mot den 3. verden	55
3.1 Bakgrunnen.	55
3.2 Eksempler på strategier som er blitt tilbudt utviklingslandene de siste 20 åra, og skjebnen til disse strategiene.	56
3.3 Gjeldskrise.	63
3.4 Miljømordet på den 3. verden.	70
3.5 «Slik dør de andre».	73
Spørsmål til kapittel 3	75
Kapittel 4: Imperialistisk utbytting av den tredje verden- hvordan foregår den?	77
4.1 To hovedformer	77
4.2 Maktbruk.	78
4.3 Nærmere om ulikt bytte	79
4.4 Andre forklaringer på økende utbytting gjennom mer ugunstig bytteforhold.	84
Spørsmål til kapittel 4	86
Kapittel 5: 3.verden i den internasjonale klassekampen.	
5.1 «Det koloniale spørsmålet» i arbeiderbevegelsens historie.	89
5.2 Den 3. verdens undertrykte folk og nasjoner er nå hoveddrivkrafta i kampen for verdensrevolusjonen.	93
5.3 Enhetsfront mellom landa i 3. verden?	106
Spørsmål til kapittel 5	108

Kapittel 6: Rivaliseringa mellom imperialismaktene	111
6.1 Supermaktskonflikten - rivalisering mellom imperialistiske land.	111
6.2 USA- imperialismen.	112
6.3 Det indre grunnlaget for sosialimperialismen.	118
6.4 Utviklinga av styrkeforholdet og krigsfaren	126
6.5 Mindre krigsfare under Gorbatsjov?	128
6.6 Motsigelsene mellom USA og Japan og USA og EF er blitt større.	129
6.7 Hva bør vi gjøre?	133
Spørsmål til kapittel 6	135
Kapittel 7: Norsk imperialisme	137
7.1 Norge - et land uten kolonier?	137
7.2 Norge blir en del av det imperialistiske verdenssystemet.	139
7.3 Ny fase i norsk imperialisme - oljeepoken.	142
7.4 Internasjonalisering.	146
7.5 Den imperialistiske staten.	147
7.6 Norsk Hydro - norsk imperialisme i praksis.	149
7.7 U-hjelpe - en del av norsk imperialisme.	153
7.8 Arbeiderklassen og norsk imperialisme.	159
7.9 Kamp mot norsk imperialisme.	163
Spørsmål til kapittel 7	166
Kapittel 8: Kvinneundertrykking og imperialisme - en dødelig kombinasjon	169
8.1 Kvinnebonden.	169
8.2 Den uformelle sektoren.	172
8.3 Det fattige kvinneproletariatet.	173
8.4 Sex-turismen.	176
8.5 Kvinnekamp og anti-imperialisme.	177
Spørsmål til kapittel 8	183
Kapittel 9: Innvandringspolitikken i nord/sør-perspektiv	185
9.1 «Den hvite borgen».	185
9.2 Den statlige norske rasismen.	186
9.3 Norsk politikk overfor flyktninger og asylsøkere	191
9.4 Statlig og folkelig rasisme livnærer seg av hverandre.	200
9.5 Kampen mot rasismen.	202
Spørsmål til kapittel 9	209
Kapittel 10: Hva er revolusjonært solidaritetsarbeid?	213
10.1 Solidaritetsarbeid bygger på felles interesser.	213
10.2 Solidaritetsarbeid er grunnleggende forskjellig fra humanitært arbeid.	213
10.3 De humanitære organisasjonenes arbeid er en videreføring av hjemlandet utenrikspolitikk.	215

10.4	Forholdet til de vi støtter: Uavhengighet, diskusjon, gjensidig ikke- innblanding.	221
10.5	Solidaritetsarbeidet har revolusjonære perspektiver - enten støtten gjelder streikende arbeidere eller frigjøringsbevegelser.	222
10.8	Hovedoppgaven i solidaritetsarbeidet er å vinne støtte for dem som slåss.	226
10.9	Midlene og taktikken i solidaritets arbeidet må velges ut fra målet.	227
10.10	Det internasjonale arbeidet i arbeiderbevegelsen gjenspeiler forskjellige politiske linjer.	229
10.11	Arbeiderklassen i «2. verden-land» har både felles og motsatte interesser med folkene i 3. verden-land.	232
10.12	Kommunister må ta opp kampen for en revolusjonær linje i arbeiderbevegelsens internasjonale arbeid	233
10.13	Internasjonalt solidaritetsarbeid må knyttes sammen med kampen mot (den statlige) rasismen.	234
10.14	Det er behov for teoretisk arbeid, undersøkelser og diskusjoner	235
	Spørsmål til kapittel 10	237
	Litteraturliste	239

Forord.

Denne studieboka om imperialismen skal brukes på trinn 2 A i AKP(m-l)'s partiskole. Dermed er vi kommet halveis i 10-binds-serien med aktuell presentasjon av grunnleggende revolusjonær teori. Serien er svært lite «trendy», men 1. utgaven av boka om filosofi (1 A) er på det nærmeste utsolgt i 1000 eks.

I denne boka bygger vi på en kritisk tilslutning til Lenins teori om imperialismen. Vi forsøker å bruke denne i analysa av hovedtrekk ved verdenssituasjonen. Samtidig tar vi opp nyere teori. Vi har lagt hovedvekta på konflikten mellom imperialismen og de undertrykte folka og nasjonene i den 3. verden. Dette er dels fordi vi mener dette er hovedmotsigelsen i verden nå - dels fordi viktige sider ved supermaktskonflikten og forsvaret av norsk sjølråderett er tatt opp i partiskoleboka om militærpolitikk (2G).

Vi har også lagt relativt stor vekt på Norge som imperialistisk land. Norske storbedrifter ekspanderer i utlandet samtidig som Norge stenger grensene for flyktninger fra den 3. verden. For vanlige folk stiller spørsmålet om hvilken side de står på i den internasjonale klassekampen seg skarpere enn før.

Innholdet i de enkelte kapitlene.

Kapittel 1: Drøfting av imperialismebegrepet. En konsentrert framstilling av hovedtrekk i imperialismens historie. Redegjør for de fire grunnleggende motsigelsene i verden - og delinga av verden i tre.

Kapittel 2: Tar for seg Hilferdings, Bukharins og spesielt Lenins teorier om sammenhengen mellom monopolkapitalisme og imperialisme. Vurderer om Lenins teori fortsatt er holdbar - og hva som er de politiske konsekvensene av den.

Kapittel 3: Agitatorisk og lettfattelig framstilling. Tar opp alle de mislykka I-landsstrategiene «for å løse problemene i U-landa». Forklarer årsakene til gjeldskrise, sultkatastrofer, miljømord osv. Ingen bør sitte igjen å tvile på at imperialismen har driiv menneskeheten ut på kanten av stupet.

Kapittel 4: Utbyttinga av den 3. verden forklares ut fra den marxistiske politiske økonomien.

Kapittel 5: Argumenterer for at de undertrykte folka og nasjonene i den 3. verden i dag er hovedkrafta i kampen mot imperialismen.

Går inn for at kampene i den 3. verden må vurderes ut fra sitt objektive innhold - ikke de ideologiske fanene de kjemper under. Stiller spørsmålet om hva dette betyr i vurderinga av Afghanistan og Iran. Diskuterer sammenhengen mellom kampene i «Sør» og arbeiderkampene i «Nord». Spor om frigjøring i den 3. verden er mulig.

Kapittel 7: Handler om norsk imperialism. Viser hvordan norsk imperialism er blitt sterkere i oljeepoken. Ser borgerskapets internasjonalisierungsstrategi og U-hjelpspolitik i dette perspektivet. Undertrykkinga av den samiske nasjonen er også tatt opp, men har ikke fått den plassen den kunne fortjent.

Kapittel 8: Tar opp sammenhengen mellom imperialism og kvinneundertrykking - og mellom anti-imperialisme og kvinnekamp.

Kapittel 9: Gir en allsidig kritikk av norsk innvandringspolitikk og ulike typer rasisme. Det overordna perspektivet er å se innvandringspolitikken i lys av «den hvite borgen» imperialistlanda bygger opp mot innvandrere fra den 3. verden.

Kapittel 10: Er et skarpt og polemisk debattinnlegg om anti-imperialistisk solidaritetsarbeid. Det oppsummerer viktige erfaringer og uttrykker et vell av kontroversielle standpunkter: Om forskjellen på humanisme og solidaritetsarbeid, om prinsippene for enhetsfrontarbeid, om arbeiderklassen og solidaritetsarbeidet, om forholdet mellom frigjøringsbevegelsene og solidaritetsorganisasjonene i Norge osv.

I denne boka har vi måttet konsentrere oss om de allmenne trekka ved imperialismen. Derfor har den ikke mye konkret materiale om hvert av de områdene hvor kampen mellom imperialismen og frigjøringsbevegelsene er hardest. Slik litteratur kan du få ved å henvende deg til de anti-imperialistiske solidaritetsorganisasjonene - eller til Tronsmo bokhandel.

Medarbeiderne.

Harald Minken har skrivi kapittel 2 og 4. Pål Steigan har skrivi kapittel 3 og Peder Martin Lysestøl kapittel 7. Kapittel 10 er skrivi av ei gruppe kvinner med mye erfaring fra anti-imperialistisk arbeid. Resten er skrivi av undertegnede, Jørn Magdahl. I analysa av Sovjet har jeg støtta meg på et notat av Eivind Stø. Jeg har også vært redaktør for boka - og har gjort en del endringer i manus som de andre forfatterne ikke har hatt anledning til å ta stilling til. En god del overlappinger mellom kapitlene er forhåpentligvis ingen pedagogisk svakhet. På mange områder uttrykker boka AKP(m-l)'s standpunkter, men på noen punkter er vi forhåpentligvis kontroversielle også blant våre egne.

I AKP(m-l) har vi mange flinke folk som burde vært spurt om å skrive kapitler, men vi jobber med svært stramme tidsfrister - og en kan komme til et punkt hvor inndriving av manus og redigering koster mer enn å skrive sjøl.

Ansvarlige for lay-out og billedredaksjon har vært Berit Hammero og Sissil Mathisen.

Fra bok til studier.

Boka er for omfattende til at det er mulig å ta opp alt - f.eks. på et helgkurs. Det blir derfor ei viktig oppgave for studielederne å foreslå realistiske opplegg på sine kurs. Et tips kan være å bruke kap. 1 som bakgrunnsmateriale, legge størst vekt på kap. 2 og 3, men også å se på kap. 6 og 8 som obligatoriske. En annen måte er å ta utgangspunkt i tema - og trekke inn det materialet en synes er mest interessant for hvert av temaene. Opplegget kan da f.eks. være: 1. økt (fredag kveld): *Lenins imperialismeteorien* og de fire viktigste motsigelsene i verden (mesteparten av kap. 2 og noe av kap. 1. 2. økt («hovedøkta» fra lørdag morgen til lørdag middag): *Den 3. verden* (med hovedvekt på kap. 3, men hvor en trekker inn materiale fra kap. 4, 5 og 8 etter nærmere vurdering). 3. økt (lørdag ettermiddag): *Kampen mellom imperialismaktene* (kap. 6) - og 4. økt (søndag formiddag): *Norge som et imperialistisk land* (hvor stoffet velges fra kap. 7, 9 eller 10). Mye tyder på at Norges forhold til EF bør være et tema på alle kursa. Forøvrig vil Studieutvalget i AKP komme med flere tips om opplegget direkte overfor studielederne.

I tillegg til de vanlige partiskolestudiene er det håpet vårt at deler av boka kan brukes til andre typer studier. F.eks. skulle kap. 9 om innvandringspolitikken egne seg godt for dem som deltar i den antirasistiske bevegelsen. Kap. 10 bør være interessant diskusjonsmateriale for alle som driver anti-imperialistisk solidaritetsarbeid - eller som synes solidaritetsarbeid bør være en viktig del av det faglige arbeidet. Kap. 4 gir en systematisk framstilling av utbyttinga av den 3. verden, som sannsynligvis vil vekke interesse blant dem som har jobba med spørsmålet tidligere. Kap. 8 har sikkert en viss interesse i kvinnebevegelsen. I boka fins det også materiale til diskusjonen om hovedmotsigelsen i verden - og om utviklinga av styrkeforholdet mellom de største imperialismaktene, som er viktige tema i AKP's prinsippprogramdiskusjon i 1988.

For Studieutvalget til AKP(m-l)

Jørn Magdahl

1. utgave februar 1988.

Øvrige kapitler i studieboka om imperialismen kan lastes ned fra <http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

Kapittel 1

Imperialismens historie.

1.1. Begrepet «Imperialisme».

Ordet «imperialisme» blir brukt i mange ulike betydninger. Det har sin opprinnelse i det latinske «imperium» som betyr stat, rike, velde, makt. I vid betydning kan altså «imperialisme» brukes om alle stater som forsøker å erobre eller dominere andre stater eller folk. I denne betydninga kan en f.eks. snakke om imperialismen til gamle stormakter som den persiske, greske, romerske, kinesiske. Vikingetoktene var en form for imperialism. Sovjet i 30-åra var sosialistisk og ikke imperialistisk, men landets utenrikspolitikk hadde imperialistiske trekk. USA-imperialismen dreier seg ikke bare om økonomi og militær ekspansjon, men også om kulturimperialisme.

Også kommunister kan i en del sammenhenger trenge et imperialismebegrep som er så vidt at det omfatter mange historiske epoker og mange ulike former for imperialism. Men vi er spesielt ute etter å forklare sammenhengen mellom utviklingslovene til det kapitalistiske økonomiske systemet og imperialismen. Europeisk handelsimperialisme spilte en nødvendig rolle i gjennombruddet for kapitalismen i vår del av verden. Temaet for kapittel 2 i denne studieboka er *imperialismeteorien til Lenin*. Fra hans tid har kommunister operert med *imperialismen som kapitalismen i sitt monopolkapitalistiske og råtnende stadium*. Et iøynefallende trekk ved denne teorien er at den ser imperialismen etter ca. 1875 som systembetinga og ikke som en «valgt» utenrikspolitikk.

REPETISJONSSPØRSMÅL: Hvordan definerer boka «imperialismen» i vid forstand? Hvordan skiller dette seg fra det leninistiske imperialismebegrepet (som kommunistiske partier bygger på i sine programmer, analyser osv.)?

1.2. Faser i imperialismen.

Om vi ser på sammenhengen mellom kapitalisme og imperialism, kan det være hensiktsmessig med følgende grovinndeling:

Før-monopolistisk imperialism.

A) Handelsimperialismen (ca.1500 til slutten av 1700-tallet).

B) Imperialisme i den første perioden med industrikapitalisme (til ca. 1870).

«De store oppdagelsesreisene» var opptakten til det europeiske verdensherredømmet.

Moderne (monopolkapitalistisk) imperialism.

A) Kolonialismen (til utgangen av 2.verdenskrig). (Merk at mange lærebøker i historie kaller dette for den imperialistiske eller den nyimperialistiske perioden).

B) Ny-kolonialismen (Perioden etter 2.verdenskrig- hvor de fleste tidligere kolonier er blitt suverene stater, men hvor den imperialistiske undertrykkinga og utbyttinga av folkemassene i de fleste av disse landa har fortsatt).

TENK GJENNOM: Hva kan være de politiske årsakene til at A) Mange borgerlige historikere regner den imperialistiske epoken for opphørt i og med at de tidligere koloniene blir egne stater? B) Mange borgerlige kommentatorer skriver som om den internasjonale kommunismen er en imperialistisk bevegelse? Hva er dine motargumenter?

1.3. Europeisk ekspansjon og handelsimperialisme.

Den verden europeerne hadde kjenskap til for 500 år siden var ikke så veldig stor. Men fra ca. 1420 våga de første seg ut i åpent hav. De var på jakt etter nye handelsvarer, -handelsveger og gull. På en mannsalder fra 1490 til 1520 blei det meste av verden «oppdaga», «nyoppdaga» og kartlagt. *På mindre enn 100 år var grunnlaget lagt for et europeisk verdensherredømme som skulle vare langt inn i vårt århundre.*

Portugiserne (først Vasco da Gama i 1498) fant sjøvegen rundt Afrika og til India. Med sin tekniske overlegenhet, bedre skip og kanoner kunne de grunnlegge festningsbyer langs rutene - og ta over den handelen som tidligere hadde vært dominert av araberne.

Sør-Amerika.

Støtta av den spanske tronen, nådde italieneren Kristofer Columbus Amerika i 1492. I perioden fram til 1550 kolonialiserte Spania «den nye» verdensdelen fra California i nord til Chile i sør.

Motivet var den vanlige blandinga av misjonsveier (tvangskristning) og rikdomsjakt. På råeste måte blei bl.a. kulturrikene til atzekerne i Mexico og inkaene i Peru erobra. Mexico hadde 11 millioner innbyggere i 1519, 6,5 millioner i 1540, 4,5 millioner i 1565 og bare 2,5 millioner i 1600.

Spania styrte koloniene sine gjennom embetsmenn som bare var noen år av gangen i Amerika. De mest velstående av de spanske emigrantene - creolene - blei stengt ute fra alle embeter og hadde ikke rett til å eie jord eller sette igang

industrivirksomhet. Mange av dem var advokater o.l. De var sjølbevisste og politisk aktive.

Da koloniene løsreiv seg på 1800-tallet var de drivkrafta. Folkemassene sto på sidelinja. Dette er også mye av forklaringa på det som kom etterpå: Autoritære regimer, ofte innsatt gjennom militærkupp - og med sin sosiale basis blant store (nye)jordeiere og Kirken.

Trekanthandelen: Europa-Afrika-Amerika.

Da portugiserne på 1400-tallet dro langs kysten av Afrika på sine handel ekspedisjoner oppretta de forhold til afrikanerne som for det meste var prega av gjensidig nytte. Også for afrikanerne var det kolonialiseringa av Amerika som innebar et omslag. I koloniene var det et stort arbeidskraftbehov i gruvedrifta, i utbygginga av kommunikasjonene, men etterhvert særlig i plantasjedrifta. Denne drifta krevde store landområder, store kapitalinvesteringer fra sine (ofte) europeiske eiere - og en voldsom arbeidsstyrke.

I begynnelsen blei arbeidskraftsbehovet forsøkt løst gjennom europeiske kontraktsarbeiderer, europeere som blei dømt til pålantasjearbeid, kidnapping av sjøfolk etc. En annen måte var å tvinge de indianske urbefolkningene til slavearbeid. Da dødsprosenten blant disse blei for stor begynte *slavehandelen fra Afrika*.

I de første hundre åra dominerte Spania og Portugal slavehandelen. Etter det blei England førende. Danmark/Norge var blant de andre som fulgte etter - og her som mange andre steder var slavehandelen en del av den statlige økonomiske politikken.

De fleste anslaga går ut på at mellom 15 og 35 millioner afrikanere blei frakta til Amerika i de nesten 400 åra som slavehandelen pågikk. Noen mener at det blei frakta over 40 millioner bare på 16-og 1700-tallet. Det er her snakk om de som blei ført levende i land. I tillegg døde mange millioner i slavekriger - og under overfarten. På slaveskipa blei de lenka og stua sammen under lave dekk.

På de Vest-indiske øyer døde 1/3 av slavene av det harde slitet før det hadde gått tre år. Først på 1800-tallet da slavehandelen blei forbudt, måtte de stelles bedre med. Et utall av slaveopprør blei slått ned i blodige oppgjør og med påfølgende tortur, men f.eks. på Haiti blei de hvite jaga.

Slavehandelen fikk selvfølgelig alvorlige og varige konsekvenser for Afrika: Mer sult i en del områder, voldsomt mannsunderskudd som bl.a. ga seg utslag i mer flerkoneri, håndverks-tradisjoner som gikk i oppløsning til fordel for import fra Europa, mer blodige sammenstøt mellom afrikanske stammer som blei forsynt med våpen fra Europa osv. Det er en nær sammenheng mellom det som skjedde i denne perioden - og

afrikansk maktesløshet overfor kolonialiseringa fra siste del av 1800-tallet.

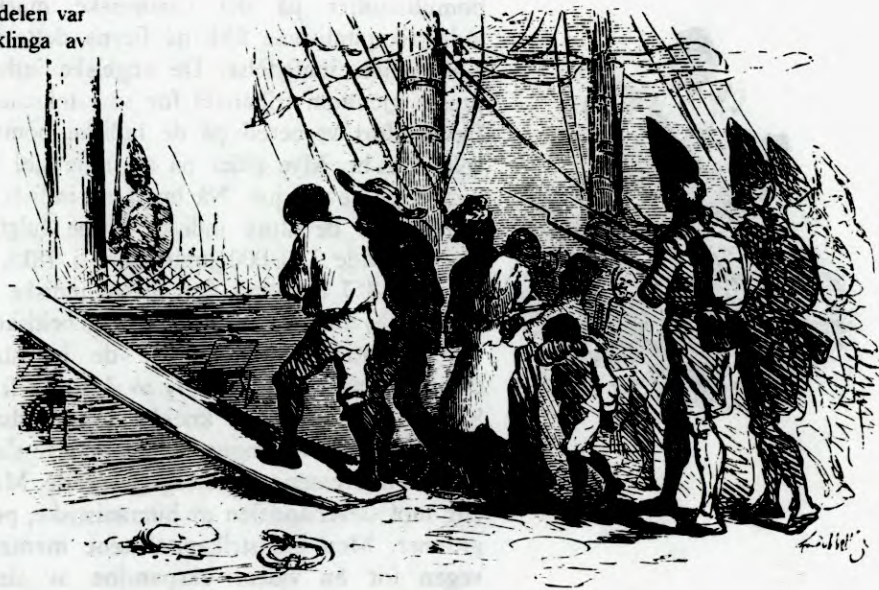
Slavehandelen var den viktigste sida i trekanten. Fra Europa hadde slavehandlerne med seg tekstilvarer, våpen og krutt, brennevin o.a. For de europeiske landa - og særlig England og Frankrike - var slavehandelen kilde til store kapitalopphopninger som var ei forutsetning for utviklinga av kapitalismen i disse landa. I England var slavehandelen ei viktig drivfjær i den økonomiske utviklinga som innebar gjennombrudd for kapitalismen, industriell revolusjon og en suveren posisjon som verdens ledende stormakt. I tillegg ga trekant-handelen Europa tilgang på billig kaffe, sukker, bomull og tobakk som var dyrka på plantasjene i Amerika. Særlig bomullen var viktig under den industrielle revolusjonen som starta i tekstilbransjen. Det samme gjaldt metaller fra gruvedrift - en del fra gruver som var blitt drivi av indianere. Den store tilgangen på gull og sølv fra Latin Amerika førte forøvrig til en voldsom inflasjon i Europa. Denne storinflasjonen betydde en omfordeling fra jordeieraristokratiet og arbeiderne og til kapitalistene.

Asia

Handelen på Asia førte i første omgang ikke til den samme europeiske overlegenheten. Lenge hadde de europeiske landa store underskudd på handelsbalansen med Østen. Delvis måtte dette underskuddet dekkes med sølv og gull fra Amerika. Likevel var særlig krydderhandelen svært god forretning. Engelske kapitalinteresser blei trengt til side av hollandske interesser på Molukkene (Krydderøyene). Isteden konsentrerte de seg om India og særlig den indiske bomullen som kom til å ta over mye av krydderhandelens betydning. Det britiske Ost-indiske kompaniet (som forøvrig var grunnlagt på kapital fra sjørøverferder mot spanierne - og blei det mektigste blant en rekke større kapitalsammenslutninger for fjernhandel) fikk på 1700-tallet i praksis territoriell kontroll over India. Dette private kompaniet fikk makta over flere hundre millioner mennesker og utnytta India som en handelskoloni.

REPETISJONSSPØRSMÅL: A) Hvilken sammenheng er det mellom handelsimperialismen og gjennombruddet for kapitalismen (i nasjonal målestokk) i de første europeiske landa? B) Hvilken sammenheng er det mellom utviklinga under handelsimperialismen og de internasjonale maktforholda i vårt århundre?

Overskuddet fra slavehandelen var en forutsetning for utviklinga av kapitalismen i Europa.

1.4. Industrikapitalistene overtar.

Ca. 1780 starta den industrielle revolusjon i England. En av forutsetningene var altså kapital som var akkumulert gjennom handelsimperialisme. På mange måter representerer den perioden som skulle komme en *overgangsperiode* i imperialismens historie.

Under Napoleonskrigene på begynnelsen av 1800-tallet benytta creolene sjansen til opprør mot det spanske koloniveldet i Latin-Amerika. De benytta den nye stillinga si til å skaffe seg store jordeiendommer. Særlig Argentina, Brasil (som hadde vært portugisisk) og Chile blei storleverandører av matvarer og råstoffer (sukker, kaffe, bomull, gummi, olje og kjøtt). Industrielanda i Europa og etterhvert USA, sto for videreforedlinga. De solgte industrivarer tilbake til Latin-Amerika og Storbritania brukte militærmakt for å hindre disse landa og hindre vernetoll. Etterhvert begynte St.br. også å investere overskuddskapital i industri i Latin-Amerika. USA's Monroedoktrine fra 1823 hindra imidlertid England fra å utvide den økonomiske og politiske innflytelsen sin til direkte koloniherrdømme. (USA tok sjøl halvparten av Mexicos territorium; Texas, New Mexico, Arizona, Utah Nevada og California.

Ett land i Latin-Amerika forsøkte å utvikle en nasjonal økonomi: Paraguay. Engelske banker inngikk et samarbeid med nabolanda (Brasil, Argentina og Uruguay) om å knekke landet. Av 1 million paraganere blei 3/4 drept, 30 000 menn overlevde.

I India hadde som nevnt Det ostindiske kompaniet henta store profitter på sitt monopol på salg av populære indiske

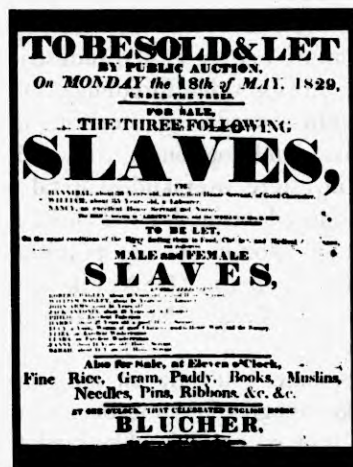

bomullsstoffer på det europeiske markedet. De engelske industrikapitalistene fikk nå fjerna dette monopolet og knekt Kompaniets innflytelse. De engelske industrikapitalistene fikk pressa gjennom frihandel for sine tekstiler i India - mens de fikk innført vernetoll på de indiske bomullsstoffene som blei solgt i St.br. Mye tyder på at India sjøl hadde stått foran en industriell revolusjon. Nå brøyt de indiske manufakturerne helt sammen. I de store indiske byene fulgte sult og avfolking. Dacca hadde 150 000 innbyggere i 1815, men bare 30 000 i 1837. I 1857 led også den første indiske frihetskriegen («sepyoppørret») militært nederlag for den britiske militærmakta.

I Latin-Amerika hadde de industrikapitalistiske interessene kommet seg inn i ly av å støtte frigjøringskampen mot Spania, i India ved å knekke sine landsmenn blant handelsimperialistene. I kampen for å oppheve slaveriet ser vi igjen de samme interessene gjøre seg gjeldende. Mange kjempa selvfølgelig mot slavehandelen av humanistiske, politiske eller religiøse grunner. Men industrikapitalistene mente slavehandelen sto i vegen for en videre ekspansjon av sin virksomhet. Slavehandelen sto i motsetning til behova deres for billige råvarer fra Afrika og slavearbeidsområdene og hindra også utviklinga av et visst marked for industrivarer i disse områdene. I USA ville opphevelse av slaveriet også gi mer og billigere arbeidskraft til industrien i Nord.I den amerikanske borgerkrigen (1860 - 65) seira de industrikapitalistiske interessene i Nord over plantasjekapitalen i Sør. Det var blitt forbudt å innføre slaver fra Afrika og til Danmark/Norge i 1803 - og til Storbritania i 1807. Men sjølve slaveholdet fortsatte i de engelske koloniene til 1833, i de franske og danske til 1848, i USA altså til 1865 og i Brasil helt til 1888.

Tilsynelatende hadde industrikapitalismen ført til litt mindre undertrykking; færre kolonier og slutt på slavehandelen. Men som vi skal se var dette isåfall ikke slutten på visa.

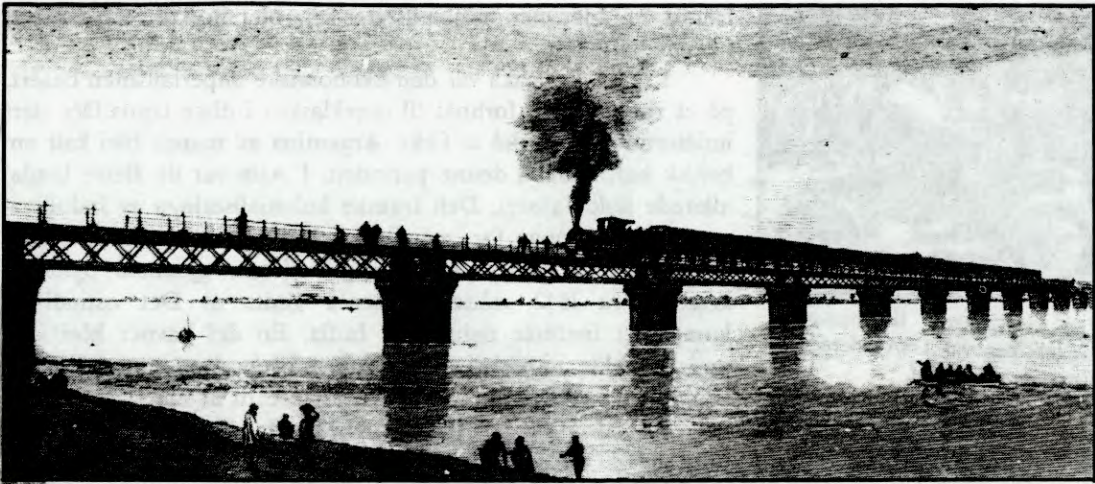
TENK GJENNOM: Hvorfor kaller forfatterne av studie-boka den perioden du akkurat har gått gjennom for en *overgangsperiode* i imperialismens historie?

Plakat som reklamerer for salg av slaver på auksjon.

1.5. Kolonialismen.

Industriens behov for billige råvarer - og spesielt for å eksportere overskuddskapital økte utover på 1800-tallet. Det meste av kapitaleksporten gikk lenge fra England og til USA og de sjølstendige statene i Vest-Europa, men på denne måten bidro England til å utvikle sine framtidige rivaler. Etterhvert blei det de mindre utvikla områdene i Øst-Europa, Afrika, Asia og Sør-Amerika, som blei de viktigste områdene for kapitaleks-

Jernbaneutbygginga gjorde det mulig å utnytte nye områder. Her britisk jernbane over indernes hellige elv Ganges.

port fra de industrialiserte landa. I kapittel 2 vil vi gå inn på en grundigere teoretisk forklaring av denne nye fasen av kapitalismens og imperialismens historie. La oss her bare kort skissere årsakene til at behova for billige råvarer og områder for kapitaleksport, nå førte til et voldsomt kolonikappløp:

1) På 1870-tallet hadde konsentrasjons- og monopoltendensene i de kapitalistiske landa skyti fart. De store selskapene blei multinasjonale - og konkurrerte internasjonalt. Utenrikspolitikken til de kapitalistiske stormaktene tok dette som utgangspunkt.

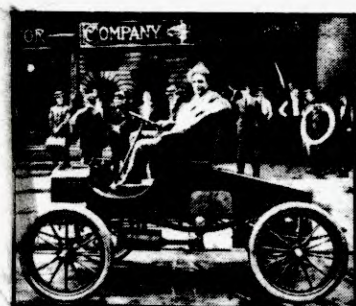
2) Den engelske kapitalen møtte nå hard konkurranse. Den kunne ikke som tidligere i århundret kontrollere interesseområdene sine bare gjennom økonomisk styrke. Det var blitt nødvendig med politisk kontroll. Det samme gjaldt selvfølgelig konkurrentene.

3) Kolonikappløpet blei en fortsettelse av den økonomiske konkurransen med militære og politiske midler. Her telte det ikke bare å sikre seg de «feiteste kjøttbitene»- redselen for at et område skulle bli til fordel for konkurrentlandet i framtida førte til at en også kolonialiserte områder som kanskje ikke var så lønnsomme på kort sikt.

4) Jernbaneutbygginga og andre teknologiske og økonomiske framskritt gjorde det også mulig å utnytte det indre av kontinenter hvor handelsimperialistene hadde holdt seg ved kysten.

Omfanget.

I 1800 hadde europeerne bare kjenskap til kystområdene i Afrika. I 1876 var knapt 11% av Afrika annektert av europeerne. I 1900 hadde stormaktene delt det meste av Afrika mellom seg. I 1913 var 93% av kontinentet «fordelt». Frankrike innehadde 40%, Storbritannia 30%, Tyskland, Belgia, Spania og Portugal de gjenstående 30%. Den siste halvdel av Oceania blei også kolonialisert i denne perioden. Det var altså først og

Ved overgangen til monopolkapitalismen var USA allerede ei økonomisk stormakt.

fremst områder uten nasjonalstater som blei direkte kolonialisert i denne perioden.

I Latin-Amerika var den økonomiske imperialismen basert på et rimelig godt forhold til overklassen i disse landa. Det sier imidlertid en god del at f.eks. Argentina av mange blei kalt en britisk halvkoloni i denne perioden. I Asia var de fleste landa allerede kolonialisert. Den franske kolonialiseringa av Indokina var påbegynt lenge før, men blei fullført på 1880- og 90-tallet. Kina var blitt tvangsåpna av imperialistene gjennom opiums-krigen. Fra 1842 måtte kineserne godta at Det ostindiske kompaniet innførte opium fra India. En del havner blei satt under direkte imperialistisk administrasjon. Det imperialistiske kappløpet på 1890-tallet bidro ytterligere til at Kina kom i en halvkolonial stilling. Hovedgrunnen til at landet ikke blei fullstendig kolonialisert var at dette sannsynligvis ville ført til storkrig mellom stormaktene.

Midt på 1800-tallet likna Japans stilling på den kinesiske. Men i Japan iverksatte en fraksjon i overklassen en annen strategi.

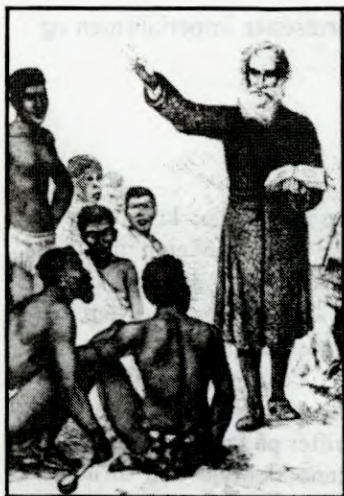
Føydalismen blei avskaffa. Denne fraksjonen av adelen blei sjøl industrikapitalister. Staten satsa store midler til å støtte industrialiseringa. På den måten blei avhengighet av utlandet unngått. Stor akkumulasjon blei mulig gjennom å presse bøndene hardt. Vestlig teknologi blei overtatt. Resultatet blei at Japan bevarte sjølstendigheten, men sjøl utvikla seg til et imperialistisk land, som okkuperte Korea, deltok i utplyndringa av Kina - og greide å slå Tsar-Russland i krig.

USA-imperialismen.

Ved overgangen til monopolkapitalismen, var USA allerede ei økonomisk stormakt med avansert industri og voksende utenlandsinvesteringer. Likevel var det først på 90-tallet landet kasta seg direkte inn i kolonikappløpet. Panama blei i praksis et protektorat(halvkoloni)i striden rundt bygginga av Panama-kanalen.

I den spansk-amerikanske krigen i 1898 mista Spania restene av sitt kolonivelde. Da det var opprør mot det spanske herredømme på Cuba greip USA inn å innsatte et «vennlig» regime. Også seinere blei de store investeringene på Cuba ivarettatt gjennom militære aksjoner. Puerto Rico og Filippinene blei annektert og «tatt fra Spania». Hawai blei direkte innlemma i USA. Monroedoktrina blei utvida til at USA ga seg sjøl rett til å «utøve en internasjonal politimakt i graverende tilfelle av vanstyre eller vanmakt i land på den vestlige halvkule.» Besettelsen av Nicaragua fra 1912 og til 1933 var et eksempel på hva dette betydde i praksis.

Fordi USA kom så seint med i kolonikappløpet - og hadde styrken sin på det økonomiske området - fikk USA-imperialismen helhetlig sett et preg som peker fram mot vår

Misjonspreken i det indre Afrika.
Fra «geografiske Billeder», ca.
1900.

tids nykolonialisme: Ikke direkte kolonialisering, men økonomisk kontroll kombinert med militære aksjoner når dette er «nødvendig».

Ideologi. Rasisme og annen gift.

Ved siden av de åpent økonomiske argumentene var det skapt ei annen ideologisk overbygning i forsvaret for kolonialismen:

- Det var ei oppgave for europeerne å bringe sivilisasjon til «de tilbakeliggende innfødte». Som det het hos dikteren Rudyard Kipling: Det var «den hvite manns byrde ...å tjene andre raser ...halvt djevler og halvt barn.»

- Kristen misjon. Livingstone fikk den engelske regjeringas velsignelse for å reise inn i det indre av Afrika «for å åpne en sti for kristendom og handel.»

- *Sosialdarwinismen.* Darwins vitenskapelige teorier om artenes utvikling blei misbrukt til å forsvare den sterkestes rett til å underlegge seg andre(militært svakere) folk. Naturlover blei mekanisk overført til samfunnet.

- Intellektuelle gikk i spissen for det ideologiske forsvaret for imperialismen. Men imperialismen var delvis også en «folkelig bevegelse» hvor oppdagelsesreisende blei beundra - og hvor det gjaldt at egen nasjon slo konkurrenten omtrent som om det skulle dreie seg om internasjonal idrett.

- Det er kjent at *rasismen hadde utvikla seg med handelsimperialismen. På 1400-tallet hadde en kunnet se svarte helgener på veggmalier i store europeiske katedraler.* Slikt var selvfølgelig umulig etter at alle negre var blitt omdanna til potensielle slaver. Det som kanskje ikke er så kjent er at engelsk og fransk nasjonalsjåvinisme etnosentrisme(dvs, sette sitt eget folks kultur høgest - og som målestokk for all annen kultur) og rasisme var så sterk at den for oss i ettertida må bringe assosiasjoner til propagandaen under Hitlerimperialismen. Mistenksomhet og uforstand i møtet mellom ulike kulturer og ulike folk er selvfølgelig ikke noe nytt. *Men den systematiske rasismen som har prega Vesten i nesten 500 år, er både imperialismens frukt og ideologiske forutsetning.*

- Den store engelske «imperiebyggeren» hadde gått tur på Londons østkant - og hørt arbeidsløse på et møte hadde ropt «brød». «brød»: «Min yndlingstanke er å løse det sosiale problemet. For å redde 40 millioner mennesker fra en blodig borgerkrig, må vi kolonistatsmenn skaffe nye landområder der overskuddsbefolkninga kan slå seg ned, og nye markeder for de varene som blir produsert i fabrikkene og gruvene. Som jeg alltid har sagt, er Imperiet et magespørsmål. *Hvis dere ikke vil ha borgerkrig, må dere bli imperialister.*» Argumentet med å eksportere «befolkningsoverskuddet» viste seg å være tullprat. Men strategien med å dempe klassekampen i eget land, gjennom kolonialisering, var reell nok.

TENK GJENNOM: Hvordan forutsetter imperialismen og rasismen hverandre i vår tid?

Metoder. Brutalitет og lureri.

Erobringene skjedde delvis ved hjelp av regulær krigføring. Til tross for den store militærteknologiske overlegenheten måtte det ofte til større troppstyrker og flere tiår med kamper mot de afrikanske folkene. Etter at makta var erobra måtte den også forsvares med vold. Det blei kalt «pasifisering».

Mer «fredelige» metoder var : Få høvdingen til å si fra seg råderetten ved å tilby beskyttelse mot andre stammer - og direkte svindel som å skaffe underskrifter på falske premisser.

De imperialistiske styresmaktene skattela den afrikanske befolkninga slik at denne måtte betale sin egen undertrykkelse. Dette forutsatte *overgang til pengeøkonomi*.

Imperialistene slo på denne måten «to fluer i et smekk» fordi pengeinntekter forutsatte mer produksjon av råvarer for salg på verdensmarkedet. Denne «cash-crop»-produksjonen blei sterkt videreutvikla på 20-tallet - og spiller en svært viktig rolle i nykolonialismen i dag. (se kap.4). Overgangen til pengeøkonomi førte til at mye av de tradisjonelle organisasjonsformene i de afrikanske samfunna gikk i oppløsning. Mange steder hvor det ikke var mulig å drive inn pengeskatter innførte kolonisatorene isteden tvangsarbeid.

1.6. Imperialistiske omfordelingskriger.

Representanter for de imperialistiske regjeringene satt nok sammen på kongresser og «kappa land» på Afrikakartet. Men *oppdelinga av Afrika gikk ikke uten kriger mellom de imperialistiske maktene*. Særlig var motsigelsen stor mellom de to største koloni-maktene, England og Frankrike. Englands strategi var å erobre et sammenhengende kolonibelte fra lengst sør til lengst nord av Afrika. Denne «Kapp til Kairo-drømmen» kryssa Frankrikes planer om et liknende belte på tvers av det afrikanske kontinentet. I 1898 slo England Frankrike ved Fashoda i Egyptisk Sudan. I 1899 begynte krigen mellom engelskmennene og boerne (nederlandsk herkomst) i nåværende Sør Afrika. Engelskmennene vant, men de hvite greide seinere å forsone seg i kampen mot de svarte.

Da Tyskland utfordra Frankrikes makt over Marokko for andre gang i 1911, illustrerte det at imperialistenes fordeling av verden nå i realiteten var avslutta. Heretter dreide det seg om omfordeling som bare var mulig gjennom krig mellom stor-maktene.

1. verdenskrig.

Den grunnleggende årsaken til 1.verdenskrig var at Tyskland hadde en raskt ekspanderende indre økonomi, men mangla de interesssfærene som vi har sett en slik monopolkapitalistisk økonomi trenger. For Tyskland var den eneste muligheten altså omfordeling. Tyskland hadde en stålproduksjon som var dobbelt så stor som Storbritannias og mer enn tre ganger så stor som Frankrikes. Tyskland hadde også bygd opp en flåte som trua Englands dominans på havet. Sterke strømninger i Tyskland gjorde krav på «weltmacht».

Sjølve forløpet til krigen er komplisert. Det konkrete konfliktstoffet dreide seg om grenser i det sentrale av Europa- (konflikten mellom Tyskland og Frankrike om Alsace-Lorraine), om Marokko og andre koloniområder i Afrika, men framfor alt stormaktenes forsøk på å ivareta interessene sine på Balkan da de nasjonale bevegelsene der var i framgang. Det allianse-systemet som var bygd opp i Europa gjorde det umulig å begrense krigen når den først var i gang. Tyskland hadde nok visse håp om å vinne fram gjennom kald krig, men hadde ingen planer for begrensa krig - når krigen først kom.

Tyskland tapte og ved diktatfreden i Versailles måtte det avstå 12% av territoriumet, 12% av befolkninga(dvs. 8 millioner mennesker) 13% av jordbruksproduksjonen, 14% av industriproduksjonen.

Tyskland mista Lorraine som sto for 3/4 av jernmalmproduksjonen. Det blei bestemt at landet skulle betale voldsomme krigserstatninger til seierherrene. Frankrike og England sto hardest på ved fredsoppgjøret. Men den som virkelig hadde styrka seg var USA-imperialismen som først hadde tjent stort på de andres krig - og så kom med i krigen da det nærma seg tida for deling av byttet.

Overalt førte krigen til store lidelser for folkemassene. I Tsar-Russland hadde krigen ført til store tap og matmangel. Krava om «fred og brød» var derfor blant de viktigste i den sosialistiske revolusjonen. *Svekkelsen av borgerskapet pga. krigen var en av forutsetningene for at opprøret kunne seire. Revolusjonsforsøk i bl.a. Tyskland blei imidlertid slått ned.*

2. verdenskrig.

Ydmykelsen fra diktatfreden svei hardt i den tyske befolkninga og det skulle komme mer som styrka de revansjistiske strømningene. De store krigserstatningene var en viktig årsak til storinflasjonen i 1923. Manglende betalinger var påskuddet da Frankrike sendte tropper til Ruhr samme året. Storkrisa fra 1929 ramma enda hardere i Tyskland enn i de fleste andre land.

Alt dette var med på å skape en massebasis for nazismen. Da Hitler kom til makta i 1933 var årsaken en kombinasjon av stor oppslutning og stor økonomisk bistand fra

Tyskland starta 1. verdenskrig fordi økonomien var sterk, men innflytelsessfærene små. Her tyske krigsfanger i 1918.

monopolborgerskapet, som mente at nettopp denne massestøtta kunne gjøre Hitler til et tjenlig redskap for seg. Som gryende opposisjonsbevegelse var nazismen en småborgerlig og småkapitalistisk - ved makta var den finanskapitalens diktatur. Aldri har nok noen gjort så mye så fort for å tvinge gjennom ytterligere monopolisering. Ved siden av revansjismen og de økonomiske problemene var det et par andre viktige faktorer Hitler kunne utnytte. Det ene var den såkalte «dolkestøts»-legenden. Innholdet i den var at lederne for den borgerlig-demokratiske Weimarrepublikken hadde dolka den militære ledelsen for den tyske krigføringa under 1.verdenskrig i ryggen ved å erklære krigen for tapt før det var nødvendig. Siden de åpent borgerlige demokratene i Tyskland stadig tapte terreng til diktaturtilhengerne, sto og falt den anti-nazistiske kampen med styrken og enheten i arbeiderklassen. Hovedproblemet her var at sosialdemokrater og kommunister ikke greide å samle seg mot hovedfienden. Sosialdemokratene hadde flere ganger brukt åpen vold for å undertrykke de revolusjonære. Den sosialfascismeanalysen som Komintern hadde av sosialdemokratene mellom 1928 og 1936 utypa splittelsen. Først etter at nazismens seier var et faktum, skifta Komintern over til den riktige strategien med folkefront mot fascismen. Særegent for den tyske nazismen var den store rolla anti-semittismen spilte og den

effektive måten denne blei utnyttet for å sikre oppslutning.

Etter maktovertakelsen gikk Hitler straks igang med å militarisere økonomien. Potensialet var igjen stort nok til å prøve omfordeling - særlig østover. Med håp om at Tyskland og Sovjet skulle ødelegge hverandre, avviste England og Frankrike i realiteten alle forslag fra Sovjet om allianse for å demme opp for de tyske planene om «lebensraum».

Den engelske Chamberlainregjeringas nonintervensjons- og appeasements (dvs. ikkeinnblanding og ettergivenhetspolitikk) betydde i realitet at både Den spanske republikkens og Tsjekkoslovakias interesser blei solgt til fascinen. Chamberlains ord om «fred i vår tid» da han kom tilbake fra forhandlingene med Hitler i Munchen høsten 1938, betydde i praksis grønt lys for Hitler. Stalin sa: «En skulle nesten tru at de tsjekkoslovakiske distriktene blei avstått til Tyskland som en godtgjørelse for at Tyskland skulle begynne krig mot Sovjetunionen. Sovjet inngikk da en ikke-angrepsavtale med Tyskland - i hovedsak for å få pusterom til å fortsette den økonomiske og militære oppbygginga til å møte angrep. Tyskland angrep Sovjet sommeren -41. Først etter den heltemodige innsatsen i slaget ved Stalingrad kom de allierte seg på offensiven i kampen mot Hitler. USA-imperialismen gjentok suksessen fra 1.verdenskrig ved først å tjene store penger på de andres krig, for så å komme med på de alliertes side (pga japansk aggresjon) når seieren begynte å nærme seg.

Nyoppdeling og supermaktsrivalisering.

Tyskland var i 1945 igjen grundig knust. De allierte delte landet i soner som hver blei dominert av en av de seirende maktene. Men også Storbritannia og Frankrike var redusert til annenrangs kolonimakter.

Isteden blei bildet nå dominert av konflikten mellom *de to supermaktene: USA og Sovjet*. Spesielt viktig blei delinga av

Europa . USA dominerte i Vest. Kjempebeløp blei brukt til å styrke innflytelsen. Militæralliansen NATO blei danna.

Bortsett fra i Jugoslavia og Albania, var det den sovjetiske Røde Hær som dreiv tyskerne ut av de Øst-Europeiske landa. Sovjet hadde mista 20-25 millioner mennesker under krigen. Krefter i Vest ønska å knekke de sovjetiske folkene mens de var på det svakeste. USA hadde atomvåpenmonopol (fram til 1949). Ut fra dette var det ikke rart at Sovjet gjorde alt for å forsvare sjølråderetten sin, men ei side ved måten dette blei gjort på var at hegemonistiske trekk i sovjetiske utenrikspolitikken blei styrka. Territoriet blei utvida, dominansen over de statsbærende kommunistpartiene i Øst-Europa var sterk, støtta til f.eks. den kommunistleda geriljaen i Hellas blei trukket tilbake, sannsynligvis som et resultat av de drøftingene som blei holdt mellom lederne for de allierte på slutten av krigen og rett etter.

Begge supermaktene satsa hardt på å konsolidere sine interesser. I Vest blei det satt igang en voldsom hets mot og «klappjakt» på kommunistene- og alle som var litt radikale. Dette blei sett på som en del av den kalde krigen mot Sovjet. Sovjet på si side invaderte Ungarn i 1956 for å holde makta i «sin leir». Da var *Khrustsjov* blitt leder i Sovjet. I sitt ideologiske oppgjør med marxismen-leninismen endra han også utenrikspolitiske doktriner. Han gikk vekk fra tesa om at «imperialisme betyr krig» - og mente at fredelig sameksistens var reelt mulig. Fredelig kappestrid skulle avgjøre utfallet av striden mellom de ulike «samfunnssystemene». Khrustsjovs ønske om et bedre forhold til USA ga seg særlig utslag overfor USA-imperialismens aggresjonspolitikk i den 3. verden. Khrustsjovs begrunnelse for ikke å støtte frigjøringsbevegelsen i Vietnam var f.eks. at «en liten gnist kan tenne en stor brann»- dvs. føre til atomkrig. At Khrustsjov måtte stikke «halen mellom beina» under Cuba-krisa i 1961 var også et uttrykk for at USA fortsatt var sterkest. Ca. 1970 ser det ut til at Sovjet har tatt igjen USA militært.

Mens USA lider nederlag i Indo-Kina kommer Sovjet på offensiven. Under dekke av å støtte frigjøringsbevegelser og land som har kjempa for mer uavhengighet av USA har Sovjet styrka seg. I motsetning til på 50-tallet, tyder flåteoppbygging og troppestasjonering nå på at Sovjet har fått ambisjoner om å gjøre seg gjeldende «i alle verdenshjørner». Ser vi etterkrigstida under ett er det USA som klart har vært mest aktiv med sitt verdenspoliti. Men fra midten av 70-åra og til innpå 80-åra er Eritrea, Kampuchea og Afghanistan stikkord for Sovjets økende ambisjoner.

Situasjonen med USA som økonomisk verdensmakt nr. 1- og Sovjet på offensiven militært skulle være det klassiske opplegget for en ny imperialistiske omfordelingskrig. Årsaken til at det hittil har blitt med krig via stråmenn er kanskje først og

fremst at terrorbalansen (evnen til utsette hverandre gjensidig) står i motsetning til målet om å styrke seg gjennom en slik krig. I dag ser det også ut til at USA med sin sterkere økonomi er iferd med å utlikne noe av den militære styrkeforskjellen gjennom å «ruste Sovjet ihjel». Dette er noe av bakgrunnen for Gorbatsjovreformene. Faren for krig ligger enten i at «lokale» konflikter med supermaktene innblanda kan utvikle seg til storkrig (uten at dette er bevisst planlagt av noen av supermaktene, at en av supermaktene greier å utvikle første-slagskapasitet - eller at Sovjet (igjen?) kan komme i en styrkeposisjon som gjør det mulig å spekulere i en konvensjonell seier som stiller USA overfor valget mellom kapitulasjon eller full atomkrig. I kap. 6 går vi nærmere inn på rivaliseringa mellom supermaktene.

1.7. Suverenitet og nykolonialisme.

2.verdenskrig var begynnelsen på slutten for koloniveldene. Men opprettelsen av suverene stater skulle ikke gå smertefritt. Heller ikke der hvor soldater fra koloniene hadde gjort en stor innsats på de alliertes side under krigen. Da f.eks. algerierne reiste kravet om nasjonal uavhengighet under feiringa av krigsseieren den 8.mai 1945, blei de straks skutt på at det franske politiet. I frigjøringskrigen fra 1954 til 1962 blei en million algeriere drept. Vietnam hadde vært okkupert av Japan under krigen. Britene som rykka inn i Sør etter stormaktsavtale slapp de gamle franske kolonisatorene tilbake. Disse brukte frigjorte japanske okkupasjonssoldater i sin krig mot frigjøringsbevegelsen. USA ga stor støtte til Frankrike.

Frankrike måtte likevel gi tapt i 1954. I Sør saboterte USA de frie valga som var fastsatt ved stormaktsforhandlinger i Geneve. Etter noen år begynte intervensjonen, 600.000 amerikanske soldater sto det i Vietnam på det meste. Det blei sleppi bomber med fire ganger så stor sprengkraft som alle bombene i hele 2.verdenskrig.

India og Pakistan blei uavhengige i 1947, Laos og Kampuchea i 1953, Nord-Vietnam i 1954, over 20 afrikanske land fra 1956 og til 1960. De portugisiske koloniene blei ikke uavhengig før i 1975 - etter langvarig frigjøringskrig. Det uavhengige rasistregimet i Rhodesia blei til det frie Zimbabwe, men i sør-Afrika klorer rasistene seg fast enda noen år. Okkupantstaten Israel står fortsatt skremmende sterkt.

Uavhengighetskampene til de tidligere koloniene viste hvilke voldsomme ressurser som fins i folk som kjemper for uavhengighet.

De ga stolthet og erfaringer, utvikla folkekrigen slik at undertrykte folk som slåss mot utrulig overmakt kunne seire.

I Bandung i 1955 samla den alliansefrie bevegelsen seg for første gang. Den har nå over hundre medlemmer og spiller i mange saker ei progressiv rolle. Men: Dette er ikke hele sannheten. I mange tilfelle slapp imperialistene utgiftene ved å holde kolonier, men beholdt dominansen og de økonomiske fordelene. Årsaken til dette kunne dels ligge i at de som kom i ledelsen for de nye statene kom fra privilegerte klasser og sjikt var utdanna i kolonimaktene og var prega av tenkemåten der. Dels kunne det dreie seg om ulike typer press. Aller viktigst var problemet med at landa var så integrert i den internasjonale kapitalistiske arbeidsdelinga at det var svært vanskelig å utforme noen sjølstendig økonomisk politikk. Mange steder førte de nye makthavernes ønske om kontanter til en enda mer ensidig produksjon for verdensmarkedet. For en del av de bevegelsene og landa som hadde tatt hardest i mot den «gamle» imperialismen gikk vegen via støtte fra Sovjet - til et nykolonialt forhold til Sovjet. Cuba og Etiopia er tragiske eksempler på dette. Kapittel 3 vil handle om virkningene av nykolonialismen i dag. I kap. 5 vil vi komme litt inn på mulighetene for de landa som virkelig vil bevare uavhengigheten.

1.8. Fire grunnleggende motsigelser og «tre verdener».

Etter oktoberrevolusjonen i 1917 har de fire mest grunnleggende eller viktigste motsigelsene i verden vært:

- 1) Motsigelsen mellom de imperialistiske landa på den ene sida og de undertrykte folka og nasjonene på den andre
- 2) Motsigelsen mellom de imperialistiske landa innbyrdes.
- 3) Motsigelsen mellom arbeiderklassen og borgerskapet i de kapitalistiske (og sosialistiske??) landa.
- 4) Motsigelsen mellom de imperialistiske landa og de sosialistiske landa.

Ingen av disse motsigelsene er mulig å løse innafor det imperialistiske systemet. De vil fortsette å spille en viktig rolle helt til det imperialistiske borgerskapet er knekt over hele verden. Det vil variere over tid hvilken av motsigelsene som er viktigst. I visse perioder spiller kanskje ikke enkelte av

motsigelsene så veldig stor rolle. Motsigelsen mellom arbeiderklassen og borgerskapet spilte en avgjørende rolle fra 1917 og til utpå 30-tallet. Når Hitler først var kommet til makta fikk alle de tre andre motsigelsene sannsynligvis en mer avgjørende rolle. I de første åra etter 2.verdenskrig var motsigelsen mellom det sosialistiske Sovjet og de imperialistiske landa anført av USA spesielt viktig. Seinere har motsigelsen mellom de imperialistiske landa og de undertrykte folka og nasjonene i den 3.verden stått i fokus, men f.eks. på siste halvdel av 70-tallet var det mange som mente at den skjerpa konflikten mellom de to supermaktene USA og Sovjet var minst like viktig.

Hovedmotsigelsen kan, men behøver ikke være en av de grunnleggende motsigelsene. F.eks. var hovedmotsigelsen under 2.verdenskrig motsigelsen mellom den fascistiske imperialismen på den ene sida - og enhetsfronten mellom de allierte imperialistiske landa, det sosialistiske Sovjet og de folka og nasjonene som var undertrykt av Tyskland og Japan.på den andre. Hver av de grunnleggende motsigelsene gir seg også uttrykk i mange konkrete motsigelser. Motsigelsen mellom de imperialistiske landa dreide seg under 2.verdenskrig særlig om motsigelsen mellom Tyskland og de allierte England og Frankrike - og etterhvert USA. I dag er motsigelsen mellom USA og Sovjet den overlegent viktigste av motsigelsene mellom de imperialistiske landa. Men den kapitalistiske konkurransen utvikler seg slik at også motsigelsene mellom USA og Japan - og mellom USA og deres allierte i Vest-Europa, er i ferd med å bli viktigere.

I den historiske gjennomgangen i dette kapitlet konsentrerte vi oss særlig om motsigelsen mellom først handelsimperialistene og seinere de monopolkapialistiske imperialistene, «i Nord» på den ene sida - og de undertrykte folka og nasjonene i Asia, Afrika og Latin- Amerika på den andre. Derneft har vi sett på hvordan motsigelsen mellom imperialistlanda har ført til verdensomspennende omfordelingskriger. Dette betyr at vi i liten grad har berørt de andre to grunnleggende motsigelsene. *Motsigelsen mellom imperialistlanda og de sosialistiske landa* ga seg etter revolusjonen utslag i at 13 imperialistiske land invaderte Sovjet på kontrarevolusjonens side. Seinere forsøkte de å «sulte ut» bolsjevikene gjennom boikott. England og Frankrike ville altså heller se Sovjet knekt enn å skape enhetsfront mot Hitler-Tyskland. I Korea og Vietnam kom det til direkte krig mellom soldater fra imperialistiske og sosialistiske(?) land. USA forsøkte lenge å isolere Kina - og bygge opp regimet på Taiwan som ei motvekt, men måtte etterhvert vise en mer realistisk holdning. Kontrarevolusjonen i Sovjet og andre sosialistiske land innebar et voldsomt tilbakeslag for kampen mot imperialismen. I tilfellet Kampuchea betydde det også en rein okkupasjon av et land som ville bygge sosialismen.

Framveksten av den moderne imperialismen påverka også forholdet mellom *arbeiderklassen og borgerskapet i de kapitalistiske landa*.

Ifølge Lenin bidro imperialismens superprofitter til å utvikle et skikt av «arbeideraristokrater» innafor arbeiderklassen og arbeiderorganisasjonene. Dette er et skikt som er knytta til det bestående og som har interesse av å fremme reformistisk ideologi innafor arbeiderklassen.(En annen sak er at det også fins andre viktige grunner til at flertallet av arbeiderne i de kapitalistiske landa er reformistisk innstilt - enn innflytelsen fra arbeideraristokratiet). Etter 2.verdenskrig er det blitt tydelig at den økende kløfta mellom den industrialiserte - og den 3.verden, bidrar til å dempe klassekampen i de kapitalistiske

landa.(Mer om årsaken til dette seinere i heftet). Dette forhindrer ikke at frigjøringskamper i den 3.verden *kan* virke inspirerende på kampen til arbeiderne i den rike verden.

Tre verdener.

I februar 1974 uttalte Mao Zedong: «Etter mitt syn er USA og Sovjetunionen den første verden. Japan, Europa og Canada er den midtre delen og hører til den andre verden...med unntak av Japan hører Asia til den tredje verden. Hele Afrika hører til den tredje verden, og Latin-Amerika også.» Denne analysa som blei videreutvikla den første tida etter at Mao døde i 1976(bl.a. gjennom en større artikkel i «Folkets Dagblad» som er solgt mye i Norge)- kan ikke erstatte analysa av de fire grunnleggende motsigelsene, men er, brukt på den riktige måten, et nyttig supplement for å forstå verden i dag. Det er supermakten USA og Sovjet som er de største utbytterne - og i rivaliseringa mellom dem ligger også faren for en 3.verdenskrig. De undertrykte *folka og nasjonene* i den 3.verden er hovedkrafta i kampen mot supermaktenes hegemonisme. Sjøl om overklassen i de fleste land i den 3.verden er under innflytelse av en av supermaktene eller andre imperialistiske land, spiller mange av den 3.verdens regjeringer en progressiv rolle i viktige internasjonale spørsmål.(Bare for å nevne noen få eks.: Forsøk på å isolere regimene i Israel og Sør-Afrika, råvarespørsmål, havrettsspørsmål). Den 2.verden består av små og mellomstore imperialistiske land. Borgerskapet i disse landa utbytter og undertrykker arbeiderklassen, deltar i undertrykkinga av den 3.verden og er i mange tilfelle mer eller mindre bindi til en av supermaktene. Likevel er det et objektivt faktum at motsigelsen deres til supermaktene øker (særlig av økonomiske grunner, men også fordi supermaktenes krigsplaner truer den nasjonale sjølråderetten til landa i den 3.verden. Det gjelder å utnytte disse motsigelsene uten å fire i kampen mot eget borgerskap.

TENK GJENNOM: Vis hvordan hver av de fire viktigste motsigelsene i det imperialistiske verdenssystemet (som vi har behandla over) gir seg uttrykk i viktige aktuelle konflikter og begivenheter.

SPØRSMÅL:

Underveis i kap. 1 har dere blitt bedt om å tenke gjennom enkelte problemstillinger hver for dere. Disse oppgavene som skal diskuteres kollektivt dekker stort sett de samme problemstillingene.

- 1). Diskuter de historiske røttene til maktforholda i verden. (Imperialismens makt over den 3.verden - og stormaktenes oppdeling av verden i interessesfærer.)
- 2). Diskuter sammenhengen mellom imperialismen og rasisme-historisk og aktuelt.
- 3). Er «de fire viktigste motsigelsene» virkelig de viktigste? Trekk inn historisk og aktuelt materiale.

Øvrige kapitler i studieboka
om imperialismen kan lastes ned fra
<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

